

DEMOKRATİK KONGO CUMHURİYETİ DOĞUSUNDAKİ İÇ ÇATIŞMALARA ÇEVRESEL GÜVENLİK PERSPEKTİFİNDEN BİR BAKIŞ

Öncel SENÇERMAN*

Özet

Bu çalışmada Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nin (DKC) doğusunda yaklaşık yirmi yıldır süregelen iç çatışmalar çevresel güvenlik perspektifinden ele alınmaktadır. DKC doğusu ile ilgili yapılan mevcut çalışmalar iç çatışmaların kaynaklarını incelerken farklı açılardan meseleye yaklaşmaktadır. Ancak, literatürde de belirtildiği üzere doğal kaynak zenginliği iç çatışmaların en önemli sebeplerinden bir tanesidir ve buradaki çatışmaların temelde çevresel kıtlık tabanlı çatışmalar olduğunu akla getirmektedir. Bölgedeki etnik yapılanma ile zayıf devlet mekanizması, doğal rezervlerin sömürülmesini kolaylaştıran, aynı zamanda iç çatışmalara yol açan etmenler olarak göze çarpmaktadır. Bu nedenle, çalışmanın amacı, DKC doğusundaki etnik yapılanmanın, zayıf devlet mekanizmasının ve zengin doğal kaynak rezervlerinin bölgedeki iç çatışmalara etkisini çevresel güvenlik çalışmaları açısından değerlendirmektir. Çalışmada, kaynakların paylaşılmasına yönelik bir harekete girilmediği müddetçe çevresel kıtlık temelli bu iç çatışmaların devam edebileceği ortaya konmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Demokratik Kongo Cumhuriyeti, çevresel güvenlik, çevresel kıtlık, iç çatışma, Ruanda

Abstract

This study examines the instate conflicts in the eastern part of the Democratic Republic of the Congo (DRC) for about twenty years in terms of environmental security. The studies on the Eastern DRC take different approaches when investigating the reasons for domestic conflict. However, the abundance of natural reserves, as is stated in the literature, is one of the important reasons behind domestic conflicts and it reminds us that the conflicts here in this region are in principle environmental scarcity-induced conflicts. Ethnic structure within the region and state weakness are seemed to be factors that facilitate the exploration of natural reserves in the same region and lead to conflicts at the same time. Therefore, the main aim of this study is to evaluate the effect of ethnic structure of the region, state weakness and natural reserves on instate conflicts in the region. This study puts forward that unless actions are taken for sharing the reserves in the region these environmental scarcity induced conflicts may continue.

Keywords: Democratic Republic of Congo, environmental security, environmental scarcity, instate conflict, Rwanda.

* Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Doktora Öğrencisi.

Giriş

Demokratik Kongo Cumhuriyeti (DKC - eski adıyla Zaire), Afrika ülkeleri arasında yüzölçümü açısından en büyük ülkeler arasında yer almaktadır. Ülkenin sahip olduğu zengin doğal kaynaklar gerek koloni döneminde gerekse koloni sonrası dönemde diğer Afrika ülkeleri arasında önemli bir ülke olarak uluslararası arenaya çıkmasını sağlamıştır. Ancak, 1990'ların başında rejiminin zayıflamaya başlamasıyla birlikte DKC; Ruanda, Uganda, Zimbabve, Angola, Namibya, ve Çad gibi bölge ülkelerinin de müdahil olduğu iki iç savaşa sahne olmuştur. Ülkenin zengin doğal kaynaklar barındıran doğu kesiminde yaklaşık yirmi yıldan beri iç çatışmalar ve istikrarsızlık hüküm sürmektedir.

Bu iç çatışmaların iç ve dış kaynaklı çeşitli sebepleri bulunmaktadır. 1994 Ruanda Soykırımından sonra binlerce Ruandalı Hutu'nun Zaire topraklarına iltica etmesini, 1996'da Ruanda'nın desteğiyle Kabila'nın başlattığı isyan hareketini, Ruanda ve Uganda gibi bölge ülkelerinin Zaire topraklarına ayak basmasını mevcut iç çatışmaların başlangıcındaki önemli mihenk taşları olarak kabul etmek yanlış olmayacaktır. Bununla beraber, DKC'de yıllardır süregelen iç savaşın ve siyasi istikrarsızlığın tek nedeni olarak Kabila'nın isyanı ile Ruanda ordusunun isyana verdiği askeri desteği ve Ruanda'nın özellikle ülkenin doğusundaki askeri hareketlerini göstermek mümkün değildir.

Özellikle Soğuk Savaş'ın son bulmasından sonra sayısı giderek artan iç savaşların ardında pek çok tarihsel sebep bulunmaktadır. DKC'deki iç savaşın tarihsel sebeplerini irdelemek kapsamlı bir makalenin konusu olmalıdır. Ancak, bu makalenin esas amacı, DKC'nin doğusundaki iç çatışmaları çevresel güvenlik çalışmaları perspektifinden değerlendirmektir. DKC'deki iç çatışmaların temelde bölgedeki devlet mekanizmasının zayıflığından, doğal kaynakların sömürülmesinden, Ruanda ve Uganda gibi çevre ülkelerin çatışmanın taraflarına verdiği iddia edilen destekten kaynaklandığı varsayılmakla beraber çatışmaların ardında yatan önemli sebeplerden bir tanesi de çevresel kıtlıktır. Çevresel kıtlık, bir toplumu yoksunluğa itebilecek bir kaynağa yönelik aşırı talep ya da bu kaynağın yetersiz arzı ve eşit

olmayan dağıtımını olarak tanımlanmaktadır. Çevresel kıtlık, isyan ve etnik çatışma dahil olmak üzere sivil şiddete katkıda bulunabileceği gibi sert toplumsal etkiler meydana getirebilecek diğer faktörlerle etkileşim içine girebilir.¹ Kıtlık, ya da daha kesin bir ifadeyle belirli gıdaların, ekonomik önem arz eden malların ya da kaynakların sınırlı olması Wallenstein'e göre herhangi çatışmaya neden olmanın yanı sıra aynı zamanda olası bir çatışma ya da savaş sırasında silah gibi vazife görerek bir araç vazifesi de görmektedir.² Bu makalede DKC doğusundaki iç çatışmalar ile çevresel kıtlık arasındaki bağlantı çevresel güvenlik perspektifinden incelenecektir.

1. Literatür

DKC'deki iç savaş ve özellikle doğusundaki isyancı hareketlerin neden olduğu iç çatışmaları konu alan makalelere bakıldığında çatışmalara neden olduğu öne sürülen dört faktör göze çarpmaktadır. Bazı yazarlar, iç savaşın sebebi olarak Batı'nın etkisini, DKC'nin 'başarısız ülke' olmasını gösterirken bazıları ülkenin doğusundaki doğal kaynakların ve Ruanda'nın ulusal güvenliğini bahane ederek bölgede gerçekleştirdiği faaliyetlerin iç çatışmalara sebep olduğunun altını çizmektedirler.

Batılı büyük güçler, özellikle Afrika'da eski sömürgeci sistemin bir parçası olduğundan sömürge sonrası dönemde Afrika'da bazı çıkarlara sahip olmuştur. Eski sömürgeci ülkelerin çıkarlarının, nüfuz etmek istedikleri alanların ve bölgeyle ilgili politikalarının değişmesi Afrika'daki bazı ülkelerde (Ruanda) istikrarın sürmesine, ekonomilerinin güçlenmesine ve bazılarında (DKC) istikrarın sona erip 'başarısız ülke'³ ilan edilmesine neden olmaktadır. Belçika, Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) üçlüsü 1960'ta DKC'nin bağımsızlığını ilan etmesinin ardından

¹ Alexis Rwabizambuga, "Environmental Security and Development", **Conflict, Security and Development**, 7:1, s. 203.

² Peter Wallenstein, "Scarce Goods as Political Weapons: The Case of Food", **Journal of Peace Research**, 13:4, s. 277-278.

³ 'Başarısız ülke' kavramı burada, aşağıda Micheal Niemann'ın "War Making and State Making in Central Africa" adlı makalesinde ortaya koyduğu tanıma göre ele alınmaktadır. (**Africa Today**, Cilt 53, Sayı 3 s. 26)

DKC tarihindeki en önemli dış aktörler haline gelmişlerdir.⁴ ABD, Afrika'da komünizm tehlikesi ve Sovyet etkisiyle mücadele etmek, bölgedeki zengin madenlerden ve diğer doğal kaynaklardan istifade etmek için Zaire lideri Mobutu'yu desteklemiştir.⁵ 1996-1997 yılları arasında bu üçlüde kırılma baş göstermiş ve Fransız ulusal çıkarları Frankofon Mobutu'yu desteklemeyi tercih ederken ABD ve İngiltere, Uganda ve Ruanda gibi Afrikalı müttefiklerce desteklenecek bir liderden yana bir politika izlemişlerdir. Gegout'ya göre Batılı ülkeler tarafından izlenen farklı politikalar 1996-1997 yıllarında yaşanan çatışma ortamının ve sonrasında meydana gelen istikrarsızlığın bir çözüme kavuşturulmasında olumsuz bir rol oynamıştır.⁶ Değişken çıkarlar yüzünden DKC'de 1996-1997 yıllarında çatışmaların önlenmesi ve çözüme kavuşturulması adına sağlıklı adımlar atılamamış, 2003 yılından önceki barış sürecinde Batılı ülkeler geç kalmışlar ve Avrupa Birliği'nin barışı koruma misyonları iç savaşın sona ermesinden ve 2006 seçimlerinden sonra sınırlı bir etki yaratabilmiştir.⁷

Literatürde, DKC, Somali gibi başarısız ülkeler arasında anılmaktadır. DKC, ülkenin çok büyük olmasından ötürü özellikle doğu bölgelerinde vatandaşların en temel gereksinimlerinden biri olan güvenlik ihtiyacını karşılayamadığı için merkezi hükümetin zayıfladığı ve irade boşluklarının meydana geldiği bölgeler ortaya çıkmakta, bu bölgeler iç çatışmalar esnasında çatışan taraflardan devlet karşıtı milisler ve terör örgütleri için güvenli alanlar meydana getirmektedir.⁸ Niemann'ın ifade ettiği üzere başarısız ülkeler vatandaşlarına siyasi imkanlar sunamazlar. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, güvenlik devletin temin etmesi gereken temel imkanlardan bir tanesidir ve güvenliğin bir ülkede mevcut olmaması o ülkeyi başarısız ülke olarak nitelemek için yeterlidir.⁹

⁴ Catherine Gegout, "The West, Realism and Intervention in the Democratic Republic of Congo (1996-2006)", **International Peacekeeping**, 16:2, s. 232.

⁵ Zelma Henriques, "The Invisible Conflicts in the Democratic Republic of the Congo (DRC)", **Journal of Ethnicity in Criminal Justice**, 4:1-2, s. 131.

⁶ Catherine Gegout, a.g.e., s. 232-233.

⁷ A.g.e., s. 232-238.

⁸ Micheal Niemann, "War Making and State Making in Central Africa", **Africa Today**, Cilt 53, Sayı 3 s. 26; Theo Neethling, "Rebel movements in the DRC", **African Security Review**, s. 4.

⁹ Micheal Niemann, a.g.e., s. 21.

1980'lerin ortalarından itibaren, Mobutu zamanında, Zaire'deki devlet kurumları yozlaşma ve rüşvet nedeniyle bir çöküş içerisine girmiş ve ülkenin sahip olduğu doğal kaynaklar ve bu kaynaklardan istifade etmek isteyen Batılı şirketler ilişkilerini devlet mekanizmaları üzerinden değil Mobutu'nun meydana getirdiği elitler grubu ve kaynaklardan istifade eden devlet görevlileri üzerinden yürütmeye başlamışlardır. Böylece, bu ekonomik kaos ortamı, durumu daha da vahim bir hale sokarak devlet gücünün zayıflamasına neden olmuştur.¹⁰ Neticede, zayıf devlet mekanizmasının gerekli denetimleri sağlayamadığı yerlerde milisler ya da isyancı grupları, hatta terör örgütleri, kendi siyasi örgüt mekanizmalarını geliştirmişlerdir.¹¹ Ayrıca, zayıf devlet mekanizmasının bölgedeki ihmalkarlığı, ülkenin doğusundaki çıkarlarını korumak üzere dış güçlerin müdahalesi ve çatışmaların kolaylaştırdığı karanlık ekonomik ağlar devletin zayıflığı nedeniyle bölgede nüfuz sahibi insanların ve savaş beylerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur.¹² Neethling, devlet kontrolünde olmayan bu alanları 'fiziksel güvenli korumalar' olarak nitelendirmekte ve merkezi hükümetin sınırları dahilindeki alanları kontrol edememesi nedeniyle bu güvenli sahaların ortaya çıktığına, dahası bunların teröristlerin eline geçtiğine işaret etmektedir.¹³

Ülkenin doğusundaki devlet mekanizmasının zayıflığı, Ruanda ve Uganda gibi dış güçlerin, devletin erişimi dışında kalan bu bölgeye yerli yandaşları aracılığıyla nüfuzunu genişletmesine de imkan tanımaktadır.¹⁴ Bu durumda, literatürde de takip edilebileceği üzere devlet denetimi dışında kalan alanlar silahlı grupların, milislerin, teröristlerin ya da bölgeden çıkar sağlayan savaş beylerinin eline geçmekte, gerek dış güçlerin gerekse buradaki grupların ülke içi faaliyetleri nedeniyle ülke içinde istikrarsızlığa neden olmaktadır.

¹⁰ William Reno, "Congo: From state collapse to 'absolutism', to state failure", **Third World Quarterly**, 27:1, s. 49-50.

¹¹ Micheal Neethling, a.g.e., s. 6.

¹² Danille Beswick, "The Challenge of Warlordism to Post-Conflict State Building: The Case of Laurent Nkunda in Eastern Congo", **The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs**, 98-402, s. 337.

¹³ Theo Neethling, a.g.e., s. 6.

¹⁴ Beswick, a.g.e., s. 337.

DKC'nin doğusunda özellikle Kivu bölgesinde son yirmi yıldan beri yaşanan istikrarsızlıkta bölgenin doğal madenler ve kaynaklar açısından zengin olması ayrı bir yer tutmaktadır. Kongo'nun koloni gücü tarafından merkezi bir şekilde idare edilmeye başlamasından bu yana madenler Kongo ekonomisinin belkemiğini meydana getirmiş ve Belçika koloni idaresinin engin maden yataklarını keşfi geleneksel üretimin yanı sıra sanayileştirilmiş madenciliği ülkeye getirmiş, üretilen mallar Belçika tarafından vergilendirilip ithal edilmiştir.¹⁵ Meger, “dış aktörlerin DKC'ye müdahil olmasındaki esas sebeplerden birinin ülkenin doğusunda yer alan ve Kongo'nun tarihinin büyük bir kısmını şekillendiren zengin maden kaynaklarının olduğunu” ileri sürmektedir.¹⁶ Altın, gümüş, kotlan ve diğer önemli madenler bölgenin en önemli doğal madenleri arasında yer almaktadır ve 1998 yılındaki iç savaşın yarattığı siyasi ve ekonomik kaos ortamı nedeniyle bu doğal kaynaklar silahlı milislerce kontrol edilmeye başlanmıştır.¹⁷

Avrupalıların Kongo nehri yatağına girmeleriyle beraber esas gaye özel şirketlerin yüksek değerli madenleri çıkarmasını kolaylaştırmak olmuş ve Belçika koloni döneminin son bulmasıyla bu durum pek değişiklik göstermemiştir.¹⁸ Bu nedenle, ülkenin özellikle kuzey doğusundaki son derece zengin maden yatakları hasebiyle İsviçre ve uluslararası şirketler Kongo'daki şiddete doğrudan ya da üzeri kapalı bir şekilde ortak olmuşlardır.¹⁹ Perks, bu bölgedeki el emeğine dayanan ufak çaplı madencilik faaliyetlerinin Burundi, Uganda ve Ruanda ile sınır ötesi ticaret ilişkisi içerisinde olan silahlı gruplarca ele geçirilmiş olduğunu ve bunlar tarafından arazinin kontrol altında tutulduğunu belirtmektedir.²⁰ Perks, aynı zamanda Ruanda'nın bölgedeki doğal kaynaklara gösterdiği ilginin yeni olmadığını, 1974'ten beri Zaire hükümetiyle yapılan maden ticaretini güvence altına almaya çalıştığına ve resmi

¹⁵ Ingrid Samset, “Conflict of interests of interests in conflict? Diamonds and war in the DRC”, **Review of African Political Economy**, 29-93-93, s. 467.

¹⁶ Sara Meger, “Rape of the Congo: Understanding sexual violence in the Democratic Republic of Congo”, **Journal of Contemporary African Studies**, 28:2, s. 125.

¹⁷ Christopher W. Mullins ve Dawn L. Rothe, “Gold, diamonds and blood: International state-corporate crime in the Democratic Republic of the Congo”, **Contemporary Justice Review: Issues in Criminal, Social and Restorative Justice**, 11-2, s. 92.

¹⁸ A.g.e., s. 89.

¹⁹ A.g.e., s. 92.

²⁰ Rachel Perks, “Digging into the past: critical reflections on Rwanda's pursuit for a domestic mineral economy”, **Journal of Eastern African Studies**, 7:4, s. 733.

olmayan madencilik faaliyetlerinin Ruanda soykırımı sonrasında 2000’li yıllarda başlayan reform sürecinden bu yana Ruanda’nın Zaire ile sınırlarının kapalı olmasına rağmen Burundi, Uganda ve Kenya’ya ülke içi maden üretiminin aktarılmasına olanak tanıdığına işaret etmektedir.²¹

Meger, ülkenin doğusundaki kaynakların yasadışı bir şekilde işletilmesinin ülkenin her tarafına sirayet eden bir “karanlık” ekonomi yarattığını ve bunun ülkenin doğusunda savaş nedeniyle ortaya çıkan savaş ekonomisine bağlı olduğunu öne sürmektedir.²² Hintjens ise, DKC’nin doğusundaki insani felaketin siyasi olarak tasarlanmış bir felaket olduğunu düşünmekte ve bu felaketin Ruanda ve Uganda’da rejimi pekiştirmek, Zaire ve Burundi’de rejimi yıkmak suretiyle meydana getirilen kaynakları yağmalanma siyasetiyle alakalı olduğunu düşünmektedir.²³ Mullins’e göre bölgedeki savaşın ve şiddetin ardındaki ideolojik, etik ve siyasi sebepler ne olursa olsun esas gaye maden yatakları üzerinde kontrolü sağlamaktır. Yine Mullins, insan haklarının ve uluslararası hukukun ihlal edilmesinden ve aşırı şiddetten yılmayan uluslararası şirketlerin madenlere erişmek gayesiyle savaş beyleriyle pazarlığa oturmak için Kongo ormanlarına girdiklerini belirtmektedir.²⁴ Hintjens, ayrıca Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle baş gösteren hızlı ekonomik bozulmanın özellikle doğal madenlere ve kaynaklara karşı olan ilgiyi artırarak bütün Büyük Göller bölgesinin yeniden kolonileştirilmesini beraberinde getirdiğini belirtmektedir.²⁵

DKC’nin doğusundaki istikrarsızlık ve çatışma halinin devam etmesindeki önemli faktörlerden birisi de Ruanda faktörüdür. Ruanda, 1994 Soykırımı sonrasında özellikle ulusal güvenliğini bahane ederek ve Batılı güçlerin onayını üzeri örtülü bir şekilde alarak DKC topraklarına müdahale etmeye, buradaki doğal kaynaklardan istifade etmeye, buradaki devlet zayıflığından faydalanarak bölgedeki milis güçlerini desteklemeye başlamıştır. 1994 Ruanda Soykırımının ardından pek çok mültecinin

²¹ A.g.e., s. 733.

²² Sara Meger, a.g.e., s. 131.

²³ Helen Hintjens, “Conflict and resources in postgenocide Rwanda and the Great Lakes region”, **International Journal of Environmental Studies**, 63:5, s. 601.

²⁴ Christopher W. Mullins ve Dawn L. Rothe, a.g.e., s. 81.

²⁵ Helen Hintjens, a.g.e., s. 602.

devlet gücünün zayıflamasından istifade ederek Zaire'nin doğusuna iltica etmesi tehlikeli neticeler doğurmuştur.²⁶

1996 yılına gelindiğinde Kongo'daki durum Ruanda için önemli bir güvenlik tehdidi oluşturmaya başlamıştır. Eriksen, Ruanda'nın güvenlik tehdidi algılamasını çok sayıdaki Hutu milisinin Kongo topraklarından Ruanda'ya saldırılar düzenlemeye devam etmesi olarak açıklamakta ve Ruanda Yurtsever Cephesi'nin (RPF) bunu ciddi bir tehdit olarak algıladığını belirtmektedir.²⁷ Ruanda'nın, bu tehditler karşısında işgal ettiği topraklardaki güvenlik bölgelerinin kontrolünü elinde tutan İsrail'in stratejisine benzer bir bölgesel strateji izlediği düşünülmektedir.²⁸ Ruanda, 1996 yılında soykırım zanlılarını ülkelerine geri göndermek ve silahlı işgal tehditlerinde bulunan milislerle mücadele edebilmek için Zaire topraklarına girmiş, bu müdahale Zaire'de isyancı lider Kabila'nın Ruanda ve Uganda desteğiyle Mobutu rejimini devirdiği iç savaşı tetiklemiştir. 1998 yılında Kabila'nın ülkenin doğusundaki isyancı grupları kontrol etmekte yetersiz kalması nedeniyle savaş (İkinci Kongo Savaşı) yeniden başlamış ve Ruanda, DKC topraklarına girmiştir.²⁹ Beswick, İkinci Kongo Savaşı'nın birinci savaşa benzeyen dinamikler nedeniyle ortaya çıktığını ve 1998 yılına kadar Kabila'nın gücünün kendi ülkelerindeki isyancıların peşine düşen Ruanda ve Uganda ordularının varlığı nedeniyle iyice azaldığını, bu ülkelerden gelen yabancı danışmanların hükümetten uzaklaştırılmasıyla Kabila'nın Ruandalılara ve Tutsilere karşı etnik nefreti artırdığını ifade etmektedir. Bunun neticesinde, bölgede artan güvenlik tehdidi nedeniyle Ruanda ve Uganda tarafından desteklenen yeni bir isyancı hareket, RCD (Demokrasi için Kongo Hareketi) ortaya çıkmıştır. Beswick, Ruanda'nın iki savaş neticesinde bölgeye müdahil olmasının ardında Kivu bölgesinde ekonomik çıkarlarının var olduğunu ileri sürmektedir.³⁰

²⁶ A.g.e., s. 602.

²⁷ Stein Sundstol Eriksen, "The Congo War and prospects for state formation: Rwanda and Uganda compared", **Third World Quarterly**, 26:7, s. 1100.

²⁸ "Peace in the Congo", **Strategic Comments**, 5:7, s. 2.

²⁹ Danielle Beswick, "Aiding State Building and Sacrificing Peace Building? The Rwanda-UK relationship 1994-2011", **Third World Quarterly**, 32-10, s. 1922.

³⁰ Danielle Beswick, "The Challenge of Warlordism to Post-Conflict State Building: The Case of Laurent Nkunda in Eastern Congo", **The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs**, 98-402, s. 336-337.

Okonsun, uluslararası topluluğun güvenilir bir üyesi olan RPF'nin 1994 yılındaki Soykırımında Tutsilere kahramanvari bir şekilde özgürlüklerini kazandırmasının kabul görmesinden memnun olan RPF'nin ülke içerisinde siyasi bir güce dönüşerek Zaire'de faaliyet gösteren AFDL (Kongo Özgürlükçü Demokratik Güçler İttifakı) mensuplarıyla ilişki kurmasının ardında iki sebebin yattığını ileri sürmektedir: Bunlardan birincisi Kigame'nin kazandığı başarı sonrasında askeri sistemini bölgedeki komşularına destek verebilecek bir bölgesel kurtarıcı olarak görmesi, ikincisi ise Tutsileri kurtarmayı yeterli görmemekle beraber soykırım zanlıları için daha fazla cezalandırıcı eylem istemesidir.³¹ Okonsun, aynı zamanda RPF'nin Zaire'ye girmesinin ardındaki esas sebeplerden biri olan soykırım zanlılarını yakalama ve cezalandırma isteğine Kongolu liderlerin Mobutu'yu devirme isteklerinin eşik ettiğine ve RPF ile Kongolu liderlerin arasında siyasi bir ittifakın da söz konusu olduğunu dile getirmektedir.³² Eriksen ise Ruanda'da devlet mekanizmasının güçlenmesinin, Ruanda'nın Zaire topraklarına girmesine ve iki bölgesel savaşa neden olup olmadığını şu parametrelerle değerlendirmektedir: Askeri güç ve şiddet tekeli oluşturabilme imkanı, siyasi gücün merkezileştirilmesi, maden çıkarabilme kapasitesi. Öyle ki Eriksen, Birinci Kongo Savaşı'nın Ruanda'nın bölgede önemli bir askeri güç olduğunu ortaya koyduğunu, Ruanda'nın desteği olmadan Kabila'nın Mobutu'yu deviremeyeceğini ifade etmektedir.³³ 2002-2003 yıllarında Uganda ve Ruanda'nın bölgeden çekilmelerine karşın arkalarında çatışmayı devam ettirecek milisleri bırakmışlardır ve yerel milis grupları tarafından ele geçirilen madenlerin kontrolünü sağlamak adına Ruanda'nın yerel, etnik temelli milis gruplarını desteklemeye devam ettiği ve ittifakların sürekli değiştiği iddia edilmektedir.³⁴

Yukarıda belirtildiği üzere eski kolonici ülkelerin etkisi, devlet mekanizmasının zayıflığı, zengin doğal kaynaklar ve Ruanda'nın etkisi literatürde DKC'deki iç savaş

³¹ T. Y. Okosun ve N. Kibiswa, "Human rights violations and genocide in the Democratic Republic of the Congo", **Contemporary Justice Review: Issues in Criminal, Social and Restorative Justice**, 16:4, s. 483.

³² A.g.e, s. 489.

³³ Stein Sundstol Eriksen, a.g.e., s. 1101.

³⁴ Christopher W. Mullins ve Dawn L. Rothe, a.g.e., s. 90.

ve çatışmalara neden olan ana faktörler arasında sayılmaktadır. Buradan hareketle bu makalede DKC'deki iç çatışmalar, çevresel güvenlik çalışmaları perspektifinden değerlendirilmeye çalışılacaktır. Makalede esas soru bu çatışmaların, çevresel kıtlık temelli ülke içi çatışmalar olup olmadıklarını değerlendirmektir. DKC'de çevresel kıtlık temelli çatışmalara şunların neden olduğu varsayılmaktadır: Devlet mekanizmasının zayıflığı, ülkenin doğusundaki dünyaca önemli doğal kaynak rezervi, ülkenin doğusundaki etnik yapıdan kaynaklanan tansiyon.

2. Metodoloji

Bu çalışmadaki araştırma sorusu, DKC'nin doğusunda son yirmi yıldır yaşanan ülke içi çatışmaların çevresel kıtlık temelli ülke içi çatışmalar olup olmadığıdır. Bu maksatla, ülkenin doğusunda, özellikle Ruanda ve Uganda sınırına yakın, Kivu bölgesindeki ülke içi çatışmalar vaka olarak seçilmiştir. DKC doğusundaki ülke içi çatışmaların vaka olarak ele alınmasında en büyük etmen, çatışmaların ardında yatan doğal kaynak rezervlerinin zenginliği, etnik yapıdan kaynaklanan tansiyon, Ruanda'dan gelen göç gibi sebeplerin aslında çevresel kıtlık temelli sebepler olmasıdır. Bu nedenle, DKC'deki iç çatışmaları etkileyen çevresel kıtlık temelli faktörler incelerken 1980'lerden itibaren güvenlik çalışmaları içinde kendisine yer bulan çevresel güvenlik yaklaşımının öncülerinden Toronto Grubu'nun çevresel kıtlık yaklaşımı çerçevesinde hipotezler kurulacak ve bulgular değerlendirilecektir. DKC doğusundaki ülke içi çatışmaları bu araştırmanın bağımsız değişkeni olarak kabul edersek, ülke içi çatışmaları etkileyen bağımsız değişkenler, zayıf devlet mekanizması, zengin doğal kaynak rezervi ve ülke doğusundaki etnik yapıdır.

Bu değişkenleri, ülke içi çatışmayla ilişkilendirmek için şu iki varsayımdan istifade edilmektedir: Ülkenin doğusundaki devlet mekanizmasının zayıflığı nedeniyle mevcut zengin doğal kaynakların farklı gruplar arasında iç çatışmaya neden olması birinci varsayımı meydana getirmektedir. İkinci varsayımda ise ülkenin doğusundaki etnik farklılıkların ve mülteci göçünün doğal kaynakların kullanımı üzerindeki çıkar çatışmasını etkileyerek iç çatışmayı artırdığı düşünülmektedir.

DKC'deki zengin doğal kaynaklar tükenebilir kaynaklar olduğu için bu kaynakları kıt kaynaklar arasında saymak doğru olacaktır. İnsan kullanımına açık tüm kaynaklar bir dereceye kadar yere ve zamana göre değişmek kaydıyla kıttır ve kıtlık ancak çıkarların çatışması bağlamında çatışmaya neden olmaktadır.³⁵ DKC'de zengin doğal kaynak rezervlerinin bir gün tükenebileceğinin yarattığı çevresel kıtlık endişesi ülkenin doğusundaki devlet mekanizmasının zayıflığının da etkisiyle bölgedeki farklı etnik gruplar arasında çatışmalara neden olmaktadır.

Çevresel kıtlık ve çatışma ilişkisinin gündeme gelmesinde, Homer-Dixon ve ekibi (Toronto grubu) tarafından özellikle Afrika gibi kaynak sıkıntılarının çatışmalarda önemli rol oynadığı bilinen yerlerde gerçekleştirilen vaka incelemeleri önemli yer tutmaktadır. Homer-Dixon'ın 1990'lı yılların başında yaptığı araştırmalar dünyanın gelişmekte olan pek çok kısmında çevresel kıtlığın şiddetli çatışmalara neden olduğunu, bu çatışmaların genellikle ülke içinde görüleceğini, yayılmacı özelliklere sahip olacağını ve daimi olacağını ifade etmiştir.³⁶ Homer-Dixon'ın çalışmalarında dile getirdiği gibi çevresel kıtlık, ülke içinde silahlı çatışmalara yol açabilecek bazı sonuçlar doğurmaktadır ve çevresel kıtlık ile çatışma arasındaki değişkenler azalan tarımsal üretim, ekonomik faaliyetler, göç ve zayıflamış devletlerdir.³⁷ Böylelikle, bölgenin etnik yapısında göçle meydana gelen değişiklik ile zayıf devlet mekanizması doğal kaynakların neden olduğu çevresel kıtlık temelli ülke içi silahlı çatışmalara neden olmaktadır. Buradan hareketle bu çalışmanın ortaya koyduğu birinci hipotezi şu şekilde belirtmek mümkündür: Devlet mekanizmasının zayıflığı nedeniyle zengin doğal kaynak rezervleri farklı gruplar arasında çevresel kıtlık temelli ülke içi çatışmalara neden olmaktadır.

Kıt ve tükenen kaynaklara bağımlılık arttıkça kaynaklar için girişilen rekabet çatışmaya neden olabilmektedir.³⁸ Çatışmaya neden olan kaynaklar hem yenilenebilir hem de petrol ve doğal gaz ya da değerli madenler gibi yenilenemeyen kaynaklar,

³⁵ A.g.e., s. 388.

³⁶ T. F. Homer-Dixon, "Environmental Scarcities and Violent Conflict: Evidence From Cases", **International Security**, 19:1, s. 6.

³⁷ W. Hague ve T. Ellingsen, "Beyond Environmental Scarcity: Causal Pathways to Conflict", **Journal of Peace Research**, 35:3, s. 301.

³⁸ M. Singh, "Environmental Security and Displaced People in Africa", **Social Justice**, 23:4, s. 128.

yahut da yenilenebilen kaynaklar arasından coğrafi özelliklere göre değişiklik gösteren balık havzası, su, tatlı su kaynakları, hava kirliliği ve suların kirliliği gibi hem kaynakların kıtlığına hem de kaynakların kullanımına ve bozulmasına dair sebepler olabilir.³⁹ Aynı çizgide, Hamilton da kaynakların ülkeler arası çatışmalarda önemli bir etmen olmasının üç nedenin olduğunun altını çizmektedir: Bunlardan birincisi kaynakların devletlerin ulusal güvenlik hedefleri arasında yer alması, ikincisi kaynakların maddi kıymetler olarak kabul görmesi ve üçüncüsü, önemli kaynaklara yöneltilen güvenlik tehditlerinin ulusal güvenlikle ilgili tehdit olarak algılanmasıdır.⁴⁰ DKC doğusunda, devlet mekanizmasının yoksunluğunda kıt çevresel kaynaklar için farklı gruplar arasında girilen rekabet de çatışmaları artırmaktadır. Bu çalışmanın ortaya koyduğu ikinci hipotezi de şöyle ifade etmek mümkündür: Etnik grupların farklılığı ve dış kaynaklı göç hareketliliği göz önünde bulundurulduğunda bir bölgedeki farklı grupların çıkar çatışması çevresel kıtlık temelli ülke içi silahlı çatışmaları artırmaktadır.

DKC'nin doğusundaki devlet mekanizmasının zayıflığının, doğal kaynak zenginliğinin ve etnik yapılanmanın iç çatışmalara etkisi Toronto grubunun çevresel kıtlıkla ilgili bu değerlendirmeleri ışığında kurulan hipotezlerle incelenecektir. Doğal kaynaklar incelenirken ülkenin sahip olduğu doğal kaynakların ve özellikle madenlerin dünya rezervleri arasındaki yeri değerlendirilecek ve ulusaşırı şirketler ile bölge ülkelerinin doğal kaynaklara gösterdiği ilgi dikkate alınarak DKC doğusundaki faaliyetleri özellikle Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan raporlar göz önünde tutularak mercek altına alınacaktır. Ülkenin doğusundaki etnik yapılanmadaki farklılıklar değerlendirilirken DKC doğusundaki azınlıkların yapısı, bölgedeki Hutu ve Tutsi unsurlarının varlığı ve dış göçlerin bu unsurlar arasında değiştirdiği dengeler dikkate alınarak incelenecektir. Son olarak, devlet mekanizmasının zayıflığı, Rotberg'in başarısız devlet tanımına göre değerlendirilecek ve devlet mekanizmasının zayıflığı nedeniyle bölgedeki terör örgütü ve milis gruplarının sayıları değerlendirmede dikkate alınacaktır.

³⁹ Simon Dalby, "Environmental Insecurities: Geopolitics, Resources, and Conflict", **Economic and Political Weekly**, 38: 48, s. 5073.

⁴⁰ Ashley Hamilton, "Resource Wars and the Politics of Abundance and Scarcity", **Dialogue**, 1:3, s. 27.

Bu çalışma neticesinde, çevresel güvenlik perspektifinden DKC doğusundaki iç çatışmalara bakıldığında çatışmalara neden olan çevresel kıtlığın ardında üç farklı nedenin yattığı görülmektedir. Bunlar, DKC genelinde ve özellikle doğusunda hissedilen devlet mekanizmasının zayıflığı, DKC doğusundaki etnik yapılanma ve zengin doğal kaynaklardır.

3. Devlet Mekanizmasının Zayıflığının İç Çatışmalara Etkisi

Kongo, 1960 yılında bağımsızlığını kazandığında “başarısız devlet” olarak görülse de 1960’ların ortalarından 1970’lere kadar hızlı modernleşmenin bir örneği olarak görülmüştür. Rotberg, başarısız devleti basit bir şekilde “başarısız devletler kendi vatandaşlarına olumlu siyasi imkanlar sunamazlar” diye tanımlamaktadır ve Niemann’ın belirttiği gibi güvenlik temel siyasi imkan olduğundan güvenliğin mevcut olmaması başarısız devletin önemli bir göstergesidir. Yine Rotberg’e göre güvenlik sağlamak “sınır ötesi müdahaleleri ve işgalleri önlemek, kamu düzeni ve toplumsal yapıya karşı olan iç tehditleri ortadan kaldırmak, insan güvenliğine karşı olan tehlikeleri ve suçu engellemek, vatandaşların devletle ya da diğer vatandaşlarla olan meselelerini silaha ya da başka bir fiziksel güce başvurmadan çözmelerini sağlamak” demektir.⁴¹

Başarısız bir devlet mekanizması nedeniyle ortaya çıkan kontrolsüz bölgelerde devletin yokluğunda başka aktörler devletin boşluğunu doldurmak suretiyle buralara yerleşerek burada hakimiyet kurarlar. Neethling, zayıf devlet mekanizması nedeniyle Brezilya’da uyuşturucu kartellerinin gecekondu mahallelerine (*favela*) yerleştiğini, Somali’de ise El-Şebab terör örgütünün benzer boşlukları doldurduğunu belirterek DKC’nin doğusunda da M23⁴² gibi milis grubunun ülkenin zengin kaynaklarına sahip doğudaki Goma kentini işgal ettiğini ve Kinşasa’daki merkezi hükümetin bunun karşısında gücünü burada gösteremediğini belirtmektedir.⁴³

⁴¹ Micheal Niemann, a.g.e., s. 21-22.

⁴² M23 (*March 23 Movement* – 23 Mart Hareketi) 2012 yılının başlarında ortaya çıkmış FARDC (Ulusal Demokratik Kongo Cumhuriyeti Ordusu) karşısında birleşmiş eski CNDP (Halkın Savunması Ulusal Kongresi) örgütü üyelerinden oluşan bir yapılanmadır ve DKC’nin doğusundaki Kuzey Kivu bölgesinin başkenti olan Goma’yı işgal altında tutmaktadır. Bu yapılanmanın Ruanda hükümetinden destek gördüğü ileri sürülmektedir. Bakınız, Theo Neethling, a.g.e., s.3-4.

⁴³ Theo Neethling, a.g.e., s. 7.

Bununla beraber 1980’lerde geçmiş yıllardaki ilerlemeden sorumlu olan Mobutu rejimi yolsuzluk ve devletin çöküşü ile anılmaya başlanmıştır. 1980’lerin ortalarında ekonomik sebeplerle çöküşün eşliğinde olan Kongo’da yolsuzluk baş göstermiş ve doğal kaynaklar açısından zengin olan ülke dış yardımlarla ayakta durmaya başlamış, bu arada yolsuzluk giderek artmış ve Mobutu rejimince desteklenen patronaj sistemi içindeki görevliler doğal kaynaklarla ilgilenen karanlık firmalarla iş yapmaya başlamışlardır.⁴⁴ DKC’nin doğusunda devlet mekanizmasının zayıflığı, ayrıcalıklı yapılar, patronaj ağları her yerde hissedilmekte, devlet görevlileri kanunları uygulamakta ve bölgeyi idare etmekte yetersiz kalmaktadır. Devlet kurumları bölgedeki anlaşmazlıklara bir çözüm sunamadığından, kanunu uygulayamadığından ve sözleşmelerin hayata geçirilmesini temin edemediğinden çatışma ortaya çıkmakta ve mevcut durum daha da kötüleşmektedir.⁴⁵

4. DKC Doğusundaki Etnik Yapının İç Çatışmalara Etkisi

Mullins, daha genel bir çerçeveden bakarak bu bölgelerdeki çatışmaların koloni sırasında ya da koloni dönemi sonrasında yaratılan farklılıklar ya da önceden beri var olan etnik farklılıklar etrafında insanların toplanması nedeniyle ortaya çıktığını ifade etmektedir. Bu durumda, daha çok kolonici ülkeninkine benzer idari yapılara sahip, zayıf bir merkezi hükümetle idare edilen koloni sonrası ülkelerde çoğu zaman merkeze uzak bölgeler kontrol edilememekte, bu bölgelerde ortaya çıkan milisler kendi siyasi yapılanmalarını oluşturmaktadır.⁴⁶ DKC’nin doğu bölgelerinde hüküm süren kanunsuzluk bölgenin küresel finans zincirlerine ve meta hareketlerine yeniden bağlanmasının önüne bir takım engeller de çıkarmış ve bu engeller Hintjens’in ifade ettiği üzere en çok Ruanda’ya yaramış ve Ruanda uluslararası madencilik şirketlerinin ve sermayenin uygun bir ortağı olarak sahneye çıkmıştır.⁴⁷

⁴⁴ William Reno, 43-50.

⁴⁵ Jason K. Stearns, “Causality and Conflict: Tracing the origins of armed groups in the Eastern Congo”, **Peacebuilding**, 2:2, s. 169.

⁴⁶ Christopher W. Mullins ve Dawn L. Rothe, a.g.e., s. 95.

⁴⁷ Helen Hintjens, a.g.e., s. 604.

Ülkenin doğusunda devlet mekanizmasının zayıflığı nedeniyle ortaya çıkan bu güç boşluğu nedeniyle son yıllarda M23 ve FDLR (Ruanda Demokratik Özgürlük Güçleri) gibi en kurumsallaşmış iki isyancı grup ile birlikte APCLS (Özgür ve Bağımsız Kongo Vatanseverleri İttifakı), ADF (Müttefik Demokratik Güçler), Mayi-Mayi, LRA (Tanrının Direniş Ordusu) gibi başka silahlı örgütler de 1990'lardan beri DKC'nin ülkenin geniş topraklarını kontrol altında tutamamasından dolayı burada faaliyet göstermektedir. Bunlar, ekonomik kaynakları, özellikle doğal zenginliklerin kontrolünü ellerinde tutmakta ve yasadışı ticaretten ve doğal kaynakların sömürülmesinden kazanç sağladıkları için ülkenin doğusundaki çatışma döngüsü son bulmamaktadır.⁴⁸ Stearns, DKC doğusundaki silahlı grupların kökenlerini incelediği makalesinde DKC'de 50 kadar silahlı grubun olduğunu ve ülkenin doğusunda en az beş farklı yabancı grubun bulunduğunu ileri sürmektedir.⁴⁹

Boas, ülkenin doğu bölgesinde yer alan Kuzey Kivu bölgesinin Uganda ve Ruanda gibi merkezi krallıklara yakın, sarp dağlar, aktif volkanlar, verimli araziler, sık ormanlar ve zengin doğal kaynaklarla çevrili bir buluşma noktası, bir eritme kabı olduğunu ileri sürmekte tarihsel olarak koloni öncesi dönemden beri doğudan Hutu ve Tutsi göçlerine maruz kaldığını belirtmektedir. Bunun yanı sıra, Belçika koloni idaresi 1930-1950 yılları arasında nüfus kontrol projesinin bir parçası olarak Burundi ve Ruanda kolonilerinden buraya on binlerce Hutu ve Tutsi nüfusu getirmiştir. Tutsi ve Hutu etnik nüfusun büyük bir kısmı koloni sonrası dönemde Ruanda'daki şiddetten kaçarak buraya göç etmiştir.⁵⁰ Macpherson, DKC'deki Tutsilerin 19. yüzyıldan beri Kongolu yerliler ile Hutuların saldırılarına maruz kaldıklarını, hızlı nüfus artışıyla beraber toprakların az olmasının etnik ayrılıkları iyice belirginleştirdiğini ifade etmektedir.⁵¹ Bu nedenle, buradaki nüfus, DKC genelinden farklı olarak, Hutu ve Tutsi olmak üzere iki farklı etnik grup arasında bölünmüş ve

⁴⁸ Theo Neethling, a.g.e., s. 10.

⁴⁹ Jason K. Stearns, a.g.e., s. 158.

⁵⁰ Morten Boas ve Kevin Dunn, "Peeling the onion: autochthony in the North Kivu, DRC", **Peacebuilding**, 2:2, s. 146-147.

⁵¹ William Macpherson, <http://africanarguments.org/2012/07/09/rwanda-in-congo-sixteen-years-of-intervention-by-william-macpherson/>, Erişim Tarihi: 07 Ekim 2014.

Mobutu rejiminin Zairelileştirme politikaları ve yolsuzluklar nedeniyle özellikle arazi paylaşımı konusunda iki grup arasında ilişkiler iyice gerilmiştir.⁵²

Ruanda, 1994 Tutsi soykırımı sonrasında bütün Tutsilerin hamisi rolüne bürünmüş ve gerek etnik nedenlerle gerekse de tarihi toprak talepleri nedeniyle DKC doğusuna müdahale etmektedir.⁵³ Etnik dağılım, farklı isyancı grupların burada konuşlanmasını kolaylaştırmaktadır. Aynı zamanda, bu grupların Ruanda gibi etnik akrabalarından destek aldıkları ileri sürülmektedir. Bu nedenle, çatışma artmaktadır. Cederman, bu isyancı gruplarının motivasyonlarının merkezi hükümet ile aralarındaki mesafe arttıkça arttığına değinmektedir. Rokkan'a atıfta bulunarak belirttiği "çevre" kavramı siyasi merkezden çok uzakta ve erişimi zor olan bölgelerde yaşayan etnik grupların merkezi hükümete karşı daha saldırgan olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda, mesafe ve merkeze uzaklık, merkezi hükümetin etkisinin zayıflamasının göstergesi olarak kabul edilebilir. Cederman aynı zamanda merkezden uzaktaki bir grubun sınır ötesinde akrabalık ilişkilerinin olmasını çatışma riski olarak görmektedir. Keza, etnik bağları bulunan grubun merkezden uzaktaki bu gruba destek vermesinin, kıt kaynaklarını karşılama hatta direniş liderlerini barındırmasının mümkün olduğunun altını çizmektedir.⁵⁴

Aynı bölgede birbiriyle rekabet halindeki farklı etnik unsurların olması daha fazla şiddetin görülme ihtimalini artırmaktadır.⁵⁵ DKC doğusunda görülenler Cederman'ın tespitini doğrular niteliktedir ve buradaki Tutsi grupların Ruanda'daki Tutsi yönetim ile derinlemesine ilişkilerinin bulunduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Etnik gruplar ile kurulan akrabalık ilişkilerinin ülkenin doğusundaki iç çatışma ortamına destek vererek kalıcı olmasını sağladığını ileri sürmek mümkündür.

⁵² Martin Edmonds, Greg Mills ve Terence McNamee, "Disarmament, Demobilization, and Reintegration and Local Ownership in the Great Lakes: The Experience of Rwanda, Burundi, and the Democratic Republic of Congo," **African Security**, 2:1, s. 37.

⁵³ Micheal Niemann, a.g.e., s. 34.

⁵⁴ Lars Erik Cederman, Luc Girardin ve K. Skrede Gleditsch, "Ethnonationalist Triads: Assessing the Influence of Kin Groups on Civil Wars", **World Politics**, 61:3, s.412-413.

⁵⁵ Micheal Burch ve Elise Pizzi, "Local Fights in National Conflicts: Understanding the Location of Conflict Events During Intrastate Conflict", **Civil Wars**, 16:1, s. 30.

5. DKC Doğusundaki Doğal Kaynak Zenginliğinin İç Çatışmalara Etkisi

DKC'nin sahip olduğu doğal zenginlikler koloni döneminden bu yana ilgi çekmektedir. Kauçuğun önem kazanmasıyla beraber 19. yüzyılın ikinci yarısında Belçika kralı adına hareket eden kauçuk avcılarının 10 milyon kadar Kongoluyu öldürdüğü, sakat bıraktığı zorla çalıştırdığı, bakır, altın, kasiterit, kereste dahil olmak üzere ülkenin doğal zenginliklerinin sömürüldüğü Kongo'da koloni sonrası dönemde de Belçika'nın çıkarlarını tehlikeye atmamak için ulusalcı rejim yerine koloni dönemindeki yönetim anlayışını benimsemiş Mobutu rejimi desteklenmiştir.⁵⁶

Günümüzde ise DKC dünya kobalt, bakır, elmas, tantal ve kalay üretiminde önemli bir rol oynamaktadır ve 2012 yılında dünya kobalt üretiminin %55'ini, sanayi elmasının %21'ini, tantal üretiminin %12'sini, mücevher elmasının %5'ini, bakırın %3'ünü ve kalay üretiminin %2'sini DKC sağlamıştır.⁵⁷

Stearns, 1998-2003 yılları arasında ülkenin doğusunda yer alan Goma ve çevresindeki madenlerin RCD, Ruanda ordusu mensupları ve bunlara bağlı işadamlarınca işletildiğini ileri sürmektedir.⁵⁸ Hintjens, merkezi kontrolü ülke içinde sağlayan, güçlü bir askeri yapıya ve istihbarat ağına sahip olan Ruanda'nın akılcı İngilizce becerisiyle birlikte DKC doğusunu küresel ticaret ve sermaye ağına bağlayan ideal bir ortak haline geldiğini, hatta maden satışlarının resmi olarak Ruanda ordusunun Kongo masası tarafından organize edildiğini ileri sürmektedir.⁵⁹ Niemann, elmas ve kotlanın ancak küresel pazara sunulması halinde değer kazanacağını belirtmekte ve çatışmalı bölgelerdeki kaynakların kullanılması ile silah akışı arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedir.⁶⁰

⁵⁶ John Katunga, "Minerals, Forests, and Violent Conflict in Democratic Republic of the Congo", **ECSP Report**, Sayı 12, s. 13.

⁵⁷ **US Geological Survey**, Ocak 2015, <http://minerals.usgs.gov/minerals/pubs/country/2012/myb3-2012-cg.pdf>

⁵⁸ Jason K. Stearns, a.g.e., s. 168.

⁵⁹ Helen Hintjens, a.g.e., s. 604.

⁶⁰ Micheal Niemann, a.g.e., s. 30.

2002 yılında yayımlanan BM raporu da bu ilişkiyi gösterir niteliktedir. Bu rapor, DKC doğusundaki bölgelerdeki doğal kaynakların Uganda ve Ruanda gibi komşu ülkeler aracılığıyla sömürüldüğünü ve Avrupa ülkeleri başta olmak üzere dünyanın her yerinden yaklaşık 85 adet firmanın da çatışmaya müdahil olmuş ekonomik faaliyetlere dahil olduğunu ortaya koymuş ve yasadışı faaliyetlerle mücadele edilmesi için etik ve şeffaf iş uygulamalarının hayata geçirilmesini, kaynakların sömürülmesine yönelik girişilen çatışmaların bölgede bölgesel bir ekonomik entegrasyonun sağlanmasıyla aşılabileceğini ileri sürmüştür.⁶¹ Bununla birlikte, aradan geçen on yıla karşın doğal kaynakların sömürülmesi amacıyla gruplar arasında çatışma devam etmektedir. 15 Kasım 2012 tarihli BM raporu ülkenin doğusunda M23 silahlı örgütünün kurulmasıyla yabancı ve ulusal silahlı gruplar arasında çatışmanın, bunun sonucunda istikrarsızlığın arttığını, Ruanda ve Uganda'nın M23 adlı örgüte destek vererek ambargoyu ihlal ettikleri vurgulanmaktadır.⁶²

Bu çatışma ortamında isyancılar kendilerini yukarıda bahsedildiği üzere finanse edebilmektedir ve DKC doğusundaki isyancı gruplar finansman için doğal kaynaklardan istifade etmektedir. M23 ve FDLR gibi en güçlü silahlı örgütlerin doğal kaynaklardan ve yasadışı madencilik faaliyetlerinden istifade ettikleri, altın, kasiterit, kotlan ve volframit gibi teknoloji sektöründe önemli yer tutan madenlerin FDLR örgütüne milyonlarca dolar kazanç sağladığı, aynı şekilde 2012 yılındaki kuruluşundan beri M23 isyancı grubunun DKC doğusundaki altın ticaretinden önemli miktarda kazanç sağladığı ileri sürülmektedir.⁶³ Ruanda ve Uganda tarafından koordineli bir şekilde yürütülen doğal maden işletme işi DKC'nin doğusunda bulunan İturi bölgesinde önemli miktarda bulunan kotlan, elmas ve altın gibi madenlerin çıkarılmasını ve dünyadaki pek çok büyük maden işletme şirketini de içine alan bir maden ticaretini içermektedir.⁶⁴

⁶¹ Birleşmiş Milletler Raporu, S/2002/1146, 16 Ekim 2002.

⁶² Birleşmiş Milletler Raporu, S/2012/843, 15 Kasım 2012.

⁶³ Theo Neethling, a.g.e., s. 5-6.

⁶⁴ Helen Hintjens, a.g.e., s. 601-602.

Samset, 1998 yılında DKC'nin doğusunun Ruanda ve Uganda orduları tarafından işgalinin ardından işgal edilen bölgedeki paranın ve değerli eşyanın bir yıl içinde yağmalandığını, yağmalanan kaynakların Kongolu askerler ile Ruanda ve Uganda tarafından Kampala ve Kigali'ye gönderildiğini belirtmektedir.⁶⁵ Stearns'ın ifade ettiğine göre Rift Valley Enstitüsü tarafından DKC doğusundaki silahlı gruplar hakkında yapılan bir araştırma bu grupların tamamının maden ticaretinden maddi gelir elde ettiklerini ortaya koymaktadır; buna ilaveten madencilikğin önemi, maden ticaretini silahlı gruplarla bağlantılı hale getiren sosyal bağlantılar ve maden çıkarma faaliyetleriyle ortaya çıkmaktadır. Silahlı grupların pek çoğu gelirlerinin önemli bir kısmını maden ticaretinden ve maden ocaklarının ve maden nakliyesinin vergilendirilmesinden sağlamışlardır.⁶⁶ Doğal kaynakların kim tarafından kontrol edildiğine bağlı olarak milis grupları ya da devlet güçleri kaynakların mevcut olduğu yerlerde konuşlanacaktır ve milis grupları ile devlet güçleri arasında, düşmanı kaynaklardan uzaklaştırmak için bir mücadele başlayacaktır.⁶⁷

Burch, isyancı bir grubun doğal kaynakların yasadışı ticaretinin yapılmasından kaynaklanan kazancın bir ayda on milyonlarca doları bulabileceğinden bahsetmektedir. 2014 yılındaki çalışmasında DKC'deki 38 vilayetten 24'ünün madenlere ya da maden ocaklarına sahip olduğunu ve gerçekleştiren saldırılardan %72'sinin maden sahibi vilayetlerde gerçekleştiğini ileri sürmektedir. Burch'un çalışmasındaki verilere göre hazırladığı aşağıdaki tablo maden varlığı ile saldırılar arasındaki ilişkiyi göstermektedir.⁶⁸

Tablo 1.

	Vilayet Sayısı	Saldırı Sayısı
Kaynaklar – Yok	14	1087
Kaynaklar – Var	24	2800
Aktif maden ocağı – Hayır	26	2684
Aktif maden ocağı – Evet	12	1203

⁶⁵ Ingrid Samset, a.g.e., s. 470.

⁶⁶ Jason K. Stearns, a.g.e., s. 167.

⁶⁷ Micheal Burch ve Elise Pizzi, a.g.e., s. 29.

⁶⁸ Micheal Burch ve Elise Pizzi, a.g.e. s. 35-36.

Kaynak: Burch, 2014.

Burch, coğrafi özellikleri de göz önünde bulundurarak yaptığı çalışmada doğal zenginliklerin bulunduğu yerlerin çatışma ile daha fazla ilişkili olduğunu ileri sürmektedir.⁶⁹ Görüldüğü üzere, devlet mekanizmasının zayıflığı ve güç boşluğundan istifade ederek etnik kırılmalara bağlı olarak özellikle doğal kaynaklar açısından zengin olan bölgelerde kendilerini finanse etme imkanı bularak ortaya çıkan silahlı gruplar ile ülke içi silahlı çatışmaların sayısının artması arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. DKC doğusunda yaklaşık yirmi yıldır meydana gelen iç karışıklık ve kaynakların varlığı halen daha devam ettiğinden çatışmalar merkezi devlet mekanizmasının bölgedeki güç boşluğunu doldurabilecek kadar güçlenmemiş olması nedeniyle devam etmektedir.

Sonuç

Bu çalışma ile çevresel güvenlik perspektifinden çevresel kıtlık temelli çatışmaların DKC doğusundaki sebepleri masaya yatırılmaya çalışılmıştır. DKC doğusu ile ilgili bulguların analizi zayıf devlet mekanizmasının hissedildiği, etnik farklılıkların mevcut olduğu doğal zenginliklere sahip bölgelerde çevresel kıtlık kaynaklara yönelik ekonomik talep neticesinde birbirinden farklı yabancı ve yerel silahlı gruplar arasında ulusaşırı şirketlerin ve bölgesel devletlerin de müdahil olduğu bir çatışma ortamının kalıcı çözümlerden yoksun kaldığı müddetçe süreklilik kazandığını ortaya koymaktadır.

Bölgedeki iç çatışmaların sona erdirilmesi ve yasadışı ticaretin ve madenciliğin sonlandırılması için BM Raporlarındaki tavsiyeler kısmında belirtildiği üzere merkezi hükümetin güçlendirilmesi, kapasite oluşturma çalışmalarının hayata geçirilmesi ve gerek etnik gerekse de ekonomik sebeplerle bölge devletleri sürekli olarak DKC'deki iç çatışmalarda taraf olduğundan bölgesel ekonomik entegrasyonu sağlayıcı adımların atılması gerekmektedir. Bu nedenle, tıpkı 1994 Soykırımı sonrasında Ruanda'ya yapılan uluslararası yardımlar ve uluslararası destek sayesinde Ruanda hükümetinin merkezi kontrolü sağlayarak askeri gücünü pekiştirebilmesiyle

⁶⁹ A.g.e., s. 43.

istikrarı sağlaması gibi DKC hükümetine de uluslararası toplum tarafından gerekli maddi ve teknik desteğin sağlanması gerekmektedir.

Kaynakça

Beswick, Danielle: “Aiding State Building and Sacrificing Peace Building? The Rwanda–UK

relationship 1994–2011”, **Third World Quarterly**, 32:10, 2011, s. 1911-1930.

Beswick, Danielle: “The Challenge of Warlordism to Post-Conflict State- Building: The Case of Laurent Nkunda in Eastern Congo”, **The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs**, 98:402, 2009, s. 333-346.

BM (Birleşmiş Milletler), **Güvenlik Konseyi Raporu**, 16 Ekim 2002.

BM (Birleşmiş Milletler), **Güvenlik Konseyi Raporu**, 15 Kasım 2012.

Bøås, Morten ve Kevin Dunn: “Peeling the onion: autochthony in North Kivu, DRC”, **Peacebuilding**, 2:2, 2014, s. 141-156.

Burch, Micheal ve E. Pizzi: “Local Fights in National Conflicts: Understanding the Location of Conflict Events during Intrastate Conflict”, **Civil Wars**, 16:1, 2014, s. 24-45.

Cederman, L. Erik ve Luc Girardin, Kristian Skrede Gleditsch: “Ethnonationalist Triads: Assessing the Influence of Kin Groups on Civil Wars”, **World Politics**, 61, 2009, s. 403-437.

Dalby, Simon: “Environmental Insecurities: Geopolitics, Resources, and Conflict”, **Economic and Political Weekly**, 38: 48, 2003, s. 5073-5079.

Edmonds, Martin ve Greg Mills, Terence McNamee: “Disarmament, Demobilization, and Reintegration and Local Ownership in the Great Lakes: The Experience of Rwanda, Burundi, and the Democratic Republic of Congo”, **African Security**, 2:1, 2009, s. 29-58.

Eriksen, Stein Sundstal: “The Congo war and the prospects for state formation: Rwanda and Uganda compared”, **Third World Quarterly**, 26:7, 2005, s. 1097-1113.

Gegout, Catherine: “The West, Realism and Intervention in the Democratic Republic of Congo (1996–2006)”, **International Peacekeeping**, 16:2, 2009, s. 231-244.

Hague, W. ve T. Ellingsen: "Beyond Environmental Scarcity: Causal Pathways to Conflict", **Journal of Peace Research**, 35:3, 1998, s. 299-317.

Hamilton, Ashley: "Resource Wars and the Politics of Abundance and Scarcity", **Dialogue**, 1:3, 2013, s. 27-38.

Henriques, Zelma: "The Invisible Conflicts in the Democratic Republic of the Congo (DRC)", **Journal of Ethnicity in Criminal Justice**, 4:1-2, 2006, s. 129-143.

Hintjens, Helen: "Conflict and resources in post-genocide Rwanda and the Great Lakes region", **International Journal of Environmental Studies**, 63:5, 2006, s. 599-615.

Homer-Dixon, Thomas: "Environmental Scarcities and Violent Conflict: Evidence from Cases", **International Security**, 19:1, 1994, s. 5-40.

Katunga, John: "Minerals, Forests, and Violent Conflict in Democratic Republic of the Congo", **ECSP Report**, Sayı 12, 2009.

Macpherson, William: "Rwanda in Congo: Sixteen Years of Intervention", (Çevrimiçi) <http://africanarguments.org/2012/07/09/rwanda-in-congo-sixteen-years-of-intervention-by-william-macpherson/>, 07 Ekim 2014.

Meger, Sara: "Rape of the Congo: Understanding sexual violence in the conflict in the Democratic Republic of Congo", **Journal of Contemporary African Studies**, 28:2, 2010, s. 119-135.

Mullins, W. Christopher ve Dawn L. Rothe: "Gold, diamonds and blood: International state corporate crime in the Democratic Republic of the Congo", **Contemporary Justice Review: Issues in Criminal, Social, and Restorative Justice**, 11:2, 2008, s. 81-99.

Neethling, Theo: "Rebel movements in the DRC", 2014, **African Security Review**.

Niemann, Micheal: "War Making and State Making in Central Africa", **Africa Today**, Cilt 53, Sayı 3, 2007, s. 21-39.

Okosun, T. Y. ve N. Kibiswa: "Human rights violations and genocide in the Democratic Republic of the Congo", **Contemporary Justice Review: Issues in Criminal, Social, and Restorative Justice**, 16:4, 2013, s. 482-493.

- Perks, Rachel: "Digging into the past: critical reflections on Rwanda's pursuit for a domestic mineral economy", **Journal of Eastern African Studies**, 7:4, 2013, s. 732-750.
- Reno, William: "Congo: From state collapse to 'absolutism', to state failure", **Third World Quarterly**, 27:1, 2006, s. 43-56.
- Rwabizambuga, Alexis: "Environmental Security and Development", **Conflict, Security and Development**, 7:1, 2007, s. 201-225.
- Samset, Ingrid: "Conflict of interests or interests in conflict? Diamonds & war in the DRC", **Review of African Political Economy**, 29:93-94, 2002, s. 463-480.
- Singh, Meena: "Environmental Security and Displaced People in Africa", **Social Justice**, 23:4, 1996, s. 125-133.
- Stearns, K. Jason: "Causality and conflict: tracing the origins of armed groups in the eastern Congo", **Peacebuilding**, 2:2, 2004, s. 157-171.
- Strategic Comments**: "Peace in the Congo", 5:7, 1999, s. 1-2.
- US Geological Survey**, "Mineral Commodity Summaries", Ocak 2015, <http://minerals.usgs.gov/minerals/pubs/country/2012/myb3-2012-cg.pdf>, 21 Haziran 2015.
- Wallensteen, Peter: "Scarce Goods as Political Weapons: The Case of Food", **Journal of Peace Research**, c. 13, s. 4, 1976, s. 277-298.